

ОСМИ ФОРУМ „БЪЛГАРСКА ГРАМАТИКА“

ЙОВКА ТИШЕВА

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

tisheva@uni-sofia.bg

СВЕТЛА КОЕВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

svetla@dcl.bas.bg

На 21 и 22 октомври 2021 година се проведе Осмият форум „Българска граматика“ на тема **„Предикация, предикати, предикативи“**. Форумът беше организиран от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките и Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Форумът беше посветен на 90-годишнината от рождението на един от най-големите български езиковеди на нашето съвремие – професор доктор на филологическите науки Йордан Пенчев Пенчев.

Темата на Форума предполагаше разглеждането на широк кръг от теоретични и научноприложни проблеми, свързани с лексикалните особености, семантичното описание и класификацията на (избрани класове) предикати и предикативи, описанието на граматичните категории, участващи в реализирането на предикацията, изследването на моделите при синтактичната им реализация и установяването на набора от семантични и граматични характеристики.

Основните въпроси на дискусиата бяха съсредоточени около следната проблематика (без да се ограничават до нея):

- Лексикална и семантична характеристика на класове предикати и предикативи;
- Подходи при описанието на валентността и на селекцията на аргументи;
- Изразяване на предикацията на морфологично равнище;
- Семантична и синтактична структура на изреченията с предикати и с предикативи;
- Описание на семантичните и граматичните ограничения при реализацията на субекти, комплементи и адюнкти.

По вече установила се традиция докладите от Форума се публикуват в приложение на сп. „Български език“.

В Приложението на сп. „Български език“ през 2022 г. читателите ще имат възможност да се запознаят с текстовете на 26 от докладите, изнесени по време на Осмия форум „Българска граматика“. В пленарния доклад на Мила Вълчанова и Валентин Вълчанов от Лабораторията по усвояване и обработка на езика при Норвежкия научно-технологичен университет *Аргументи за добро или лошо: чувствителност към аргументната структура и обработка на идиоматични изрази при различни популации* обект на дискусия е въпросът дали лексикалната информация си взаимодейства с механизмите на граматиката, или тези два компонента не са свързани и функционират независимо един от друг. Авторите се ръководят от идеята, че знанието за броя и характера на глаголните аргументи е отражение на езиковата компетентност и може да се използва в експериментални изследвания като косвен индикатор за езиковите умения, тъй като бързото и ефективно разпознаване и обработка на дадена дума в потока на речта се основава на качеството на отделните характеристики, които съставляват репрезентацията ѝ. Представени са експериментални доказателства, че чувствителността към аргументната структура на глаголите е главен компонент както от родноезиковата, така и от чуждоезиковата компетентност и е показател за качеството на съхраняваната лексикална информация и за интеграцията на дадения глагол в лексикалната мрежа, изграждаща менталния лексикон.

Проблематиката на два от докладите свързва предикативността с философията на езика и езиковата типология. В статията си *За статалния предикат – синтаксисът на биноминативната структура и философията на езика* Петя Бъркалова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ коментира основните синтактични свойства на глагола *съм*, различните му значения и спецификите при изграждане на статален предикат по модела N сор N (биноминативна синтактична матрица). Прилагайки предложениите от Г. Герджиков типологически индекси върху данни от парадигмата на българския глагол, Красимира Алексова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ представя в статията си *Някои типологически индекси на дубитативните предикати в съвременния български език* индекси за степента на анализъм, синтетизъм, композираност и маркираност на член на парадигмата на четири дубитативни микропарадигми, както и съпоставка с индексите на индикатива, конклузива и ренаратива. Следващите две изследвания, включени в тази книжка, са проведени с методите на корпусната лингвистика. Анализите на Иван Держански и Олена Сирук от Института по математика и информатика при Българската академия на науките, представени в статията *Българските дезидеративни глаголи и техните украински съответствия в паралелен корпус*, показват, че в двата близкородствени езика, освен прилики в значението и употребата на кон-

струкции от типа глагол + *ми се*, се наблюдават и съществени различия в семантично отношение. Текстът на Петя Осенова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ *Пандемията от COVID-19 във валентността на своите предикати: наблюдения върху съвременен корпус от парламентарна реч* представя метафоричните употреби на названия на COVID-19 като част от валентната рамка на глаголни или номинализирани предикати.

Особености на глаголите като езикови средства при реализация на предикативността са обект на представяне в следващите седем текста. В статията *Отново за речевите актове и за разликите между глагол и сказуемо* Ангел Ангелов от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ анализира на равнището на текстовата структура и прагматиката свързаността на думите, назоваващи действия, в парадигматичен и в синтагматичен план. Петя Несторова от Университета по хранителни технологии, Пловдив, обобщава в текста си *Кои глаголи могат да изпълняват функцията на глагол връзка в съставното именно сказуемо* различни мненията за глаголите, функциониращи като копули в съставното именно сказуемо. Силвия Коева от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ разглежда специфични случаи на реализация на предикативността в статията *За предикацията при неразчленимите изречения*. В текста на Татяна Илиева от Кирило-Методиевския научен център при БАН *Предикативите в старобългарския език и представянето им в историческите речници* се коментират словообразуването при предикативите, семантичната им класификация, парадигматичните им отношения в лексикалната система на старобългарския език. Статията *Изреченията с конклузив в българския език – изводи, обобщения или предположения* на Ласка Ласкова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ разглежда видовете съждения (абдукция, дедукция, индукция) и морфологичното им изразяване. В текста на Михаела Москова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ *Конклузивни употреби в предикати на условни изречения* са анализирани най-слабо изследваните до момента употреби на конклузива и комбинациите му с други форми в конкретния вид сложни изречения. Темпорални и аспектиални особености на глаголите в съставни или в сложни предикати разглежда Елена Каневска-Николова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, филиал – Смолян, в статията *Съюзите да и че в рамките на предиката (съставен или сложен съставен) след мога и взема*.

В два текста на изследователи от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се представя връзката между синтактичната и прозодичната структура на изречението. Христиана Кръстева анализира броя и вида на прозодичните единици и прозодичното групиране в прикопулативния глагол съм в статията *Изследване на казус: ритъм и интонация на копулативен тип прости изречения*. В текста на Красилина Колева-Костова *Рит-*

мично-интонационни модели на прикопулните подчинени изречения обект на анализ е връзката между реализацията на предикативността в сложните смесени изречения и интонационните им контури.

Функциите на предлозите при реализиране на предикативността е обект на представяне в две статии. В *Число и определеност на квантифициращата и квантифицираната фраза в партитивни конструкции с предлога от* Христо Стаменов от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ преразглежда употребата на *един* в конструкции от типа „X е един от авторите, който...“, представяйки го като опора, съвместяваща и функциите на определяемо. Атанас Атанасов от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ изследва употребата на словосъчетания с два или повече предлога в статията *Полипредложни конструкции в предикативна позиция*.

Словообразователните особености на прилагателни имена, които могат да имат предикативна употреба, видът и броят на аргументите, които присъединяват, са разгледани от Биляна Радева-Гезенчова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в статията *За прилагателните имена като предикати*. Връзката между семантичната структура на предиката, изразен чрез безлични копулативни конструкции, и селекцията на аргументите е анализирана в статията *Безлични предикативни конструкции в българския език: структурен минимум и семантична обусловеност* на Галина Петрова от Университета „Проф. д-р Асен Златаров“. В *Конверсивната антонимия като тест за семантичната селекция на дативни предикати в български, шведски и датски език* Константин Радоев от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ коментира деривацията на прототипни базови изречения с дативни предикати и приписването на тета роли на аргументите им.

В тази книжка са включени и текстовете на пет от докладите, изнесени в рамките на специалната сесия на Осмия форум „Българска граматика“ – *Предикация на състоянието*. В текста на Максим Стаменов от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН *Принос към семантичната характеристика на предикативите за вътрешни преживявания със субект в дателен падеж* са обобщени особеностите на конструкции с предикативи за възприятия, емоции и оценки на когнитивна и емоционално-афективна основа, при които субектът на състоянието се изразява с аргумент в дателен падеж. Обобщавайки различни класификации на предикатите за състояние, Светла Коева от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН предлага система на глаголните предикати с такова лексикално значение в статията *Семантична класификация на предикатите за състояние в български*. В текста на Марина Джонова и Йовка Тишева от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ *Аргументна структура на някои двойки психологически предикати и предикативи* обект на анализ е синтактичната реализация на аргументите към глаголни предикати и към конструкции с предикативи, озна-

чаващи положително емоционално състояние. Особенности на предикати и предикативи в руския език са разгледани в два от текстовете от специалната сесия. Александър Летучий от Института за руски език „В. В. Виноградов“ и Националният изследователски университет „Висше училище по икономика“, Москва, анализира особености на елипсата в сравнение със случаите на неексплициран (неизразен) аргумент в статията *Нулев подлог и нулево допълнение в руските подчинени изречения – елипса, нулево местоимение или PRO*. Механизмите на възникване на емоционално значение чрез метафоричен пренос в конструкции с преходен глагол, със страдателно причастие и с възвратен глагол, както и изразяването на каузатора/стимула на емоцията са анализирани от Мария Овсянникова от Института за лингвистични изследвания при РАН в статията *Инструментално кодиране на стимула и диахронното развитие на глаголите за емоционално състояние в руски език*.

Специалната сесия на Осмия форум „Българска граматика“ – *Предикативна на състоянието*, се организира в рамките на проекта „Онтология на ситуациите за състояние – лингвистично моделиране. Съпоставително изследване за български и руски“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ по договор КП-06-РУСИЯ / 23 от 2020 г.

Кратката хронология на проведените досега форуми е следната:

Първи форум „Значение и структура на езика: начини на представяне“. Организатор е: Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, 27 ноември 2014 г.

Втори форум „Грамматика и прагматика“. Организатори са: Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий“ и Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, 19 ноември 2015 г.

Трети форум „Функционалната граматика – постижения и перспективи“. Организатори са: Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ и Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, 20 октомври 2016 г.

Четвърти форум „Интердисциплинарността в изследванията на българския език“. Организатори са: Софийският университет „Св. Климент Охридски“ и Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, 26 октомври 2017 г.

Пети форум „Динамика на синтактичните идеи на границата на две столетия“. Организатори са: Шуменският университет „Епископ Константин Преславски“ и Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, 18 октомври 2018 г.

Шести форум „Грамматичните системи в синхрония и диахрония“. Организатори са: Югозападният университет „Неофит Рилски“ и Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, 17 октомври 2019 г.

Седми форум „Иновационни процеси в граматиката на съвременния български език“. Организатори са: Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий“.

дий“ и Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, 22 октомври 2020 г.

Осмият форум „Предикация, предикати, предикативи“ събра учени от България, Италия, Норвегия, Русия, Украйна и Франция (част от тях по време на оживените дискусии), а езиковедите от България бяха от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Института по математика и информатика и Кирило-Методиевски научен център от Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Университета по хранителни технологии в Пловдив и Университета „Проф. д-р Асен Златаров“ в Бургас.

Голям интерес предизвика и Специалната сесия, посветена на 90-годишнината от рождението на проф. Йордан Пенчев Пенчев. По време на сесията бяха представени два доклада, посветени на творческия път на проф. Йордан Пенчев и на неговото влияние върху езиковедските изследвания в България: *Кога и как Йордан Пенчев тръгва по пътя на генеративната граматика* на Цветомира Венкова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и *Генеративната школа в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ или следите остават* на Петя Бъркалова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Изнесените доклади са публикувани в Ютюб канала на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“. С публикуването на статиите, съответстващи на докладите, в Приложението на сп. „Български език“ през 2022 г. предоставяме на читателите голяма част от научните постижения, представени на Форумта, както и частица от духа на изследователско търсене на научната истина, който цари по време на Форумта „Българска граматика“.

✉ Проф. д-р Йовка Тишева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ 15, 1504 София, България

✉ Проф. д-р Светла Коева
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при Българската академия на науките
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

Публикувано: 5 юли 2022 г.